ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΘΟΓΕΝΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΥΠΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ *

Ὑπὸ Α. ΓΡΗΓΟΡΟΓΙΑΝΝΗ

Ἡ ὑπανάπτυξις τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς οἰκονομίας—ὅπως καὶ γενικώτερον τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας — εἶναι προϊὸν μακραίωνος ἱστορικῆς ἐξελίξεως. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τοῦ Βυζαντινοῦ μεσαίωνος ὁ ἐπιτευχθεὶς συγκεντρωτισμὸς εἰς τὸ Ἀνατολικὸν κράτος καὶ ἡ δεσπόζουσα θέσις του εἰς τὸ μεταίχμιον τῶν τριῶν ἠπείρων εἶχον εὐνοήσει τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Νοτίου Βαλκανικῆς—ἐν συγκρίσει πρὸς τήν, κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχήν, κατατετμημένην εἰς φέουδα καὶ ἀπὸ τὰς μεσογειακὰς ἀρτηρίας ἀπομεμακρυσμένην Δύσιν. Τὸ προβάδισμα τοῦτο τῆς Ἀνατολῆς ἐκλόνισε κατὰ πρῶτον ἡ Φραγκοκρατία καὶ ἀνέτρεψαν κατόπιν δύο ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν ἐξ ἴσου μοιραῖα διὰ τὴν περαιτέρω τύχην τοῦ ἑλληνισμοῦ: ἡ τουρκικὴ κατάκτησις καὶ ἡ ἀνακάλυψις τοῦ δρόμου τοῦ Ἀκρωτηρίου καὶ κατόπιν τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ τουρκικὴ κατάκτησις ἐπέβαλε εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας τὸ στατικὸν καὶ ὀπισθοδρομικὸν σύστημα τοῦ ἰσλαμικοῦ φεουδαρχισμοῦ. Ἡ δὲ ἀνακάλυψις τῶν νέων ὑπερωκεανείων δρόμων μετετόπισε πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν τὸν κύριον ἄξονα τῆς διεθνοῦς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας καὶ ὤθησε τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον εἰς τὴν ἀφάνειαν. Ὑπὸ τὴν συνδυασμένην ἐνέργειαν τῶν συντελεστῶν τούτων τὰ Βαλκάνια δὲν ἠδυνήθησαν νὰ γνωρίσουν, ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, τὴν ἰσχυρὰν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν ἐξέλιξιν τῆς Δύσεως, δυνάμει τῆς ὁποίας αἱ Δυτικοευρωπαϊκαὶ χῶραι ἐπροχώρησαν γοργῶς εἰς τὸ προσκήνιον τῆς παγκοσμίου ἱστορίας.

Ἡ Ἑλλὰς μόλις κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα εἶδε νὰ καταλύονται οἱ ἀρχικοὶ ὅροι τῆς ἱστορικῆς της καθυστερήσεως. Μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ κράτους καὶ μὲ τὴν σταδιακήν του διεύρυνσιν ὁ ἰσλαμικὸς φεουδαρχισμὸς κατελύθη εἰς τὰς ἑλληνικὰς περιοχὰς καὶ προέκυψαν τὰ πλαίσια ἀναπτύξεως τῆς ἀστικῆς οἰκονομίας. Μὲ τὴν τομὴν δὲ τοῦ Σουὲζ ἡ Ἀνατολικὴ Μεσόγειος ἐπανεῦρε τὴν θέσιν της, ὡς βασικὴ ἀρτηρία τῆς διεθνοῦς ἐπικοινωνίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον καὶ ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία ἠὐνοήθησαν σημαντικῶς. Ἡ σχετικὴ οἰκονομικὴ πρόοδος τῆς χώρας, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς 8ης δεκαετηρίδος τοῦ 19ου αἰῶνος, ἔχει τὴν ἀφετηρίαν της εἰς τὴν παράλληλον ἐπίδρασιν τῶν δύο τούτων συντελεστῶν.

---

* Ἀνακοίνωσις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἑταιρείαν Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν γενομένη τῇ 23ῃ Μαΐου 1958 (ἑβδόμη 1957/58).

Συνολικῶς ἐν τούτοις λαμβανομένη ἡ προοδευτικὴ αὕτη ἐξέλιξις ὑπῆρξε τελείως ἀνεπαρκὴς διὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ τέσσαρας αἰῶνας ἱστορικῆς καθυστερήσεως. Ἄλλωστε νέοι δυσμενεῖς παράγοντες προέκυψαν ἐν τῷ μεταξύ, ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ὁποίων ἡ βασικὴ ὑπανάπτυξις τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ἐξηκολούθησε νὰ ὑφίσταται μέχρι σήμερον.

Πράγματι ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου τὰ ἐθνικὰ πλαίσια τῆς οἰκονομίας ὑπῆρξαν ἀσφυκτικῶς στενὰ διὰ μίαν ἰσχυρὰν οἰκονομικὴν κίνησιν. Ἡ δυσμενὴς αὕτη γεωοικονομικὴ βάσις ὄχι μόνον ἐπεβράδυνε καθαυτὴ τὸν ρυθμὸν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἀλλά, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν διατήρησιν ὑποδούλων πολλῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, ἐτροφοδότησε τὸν μεγαλοϊδεατισμόν. Οὕτω διεμορφώθη μία ἐντελῶς ἰδιόμορφος κατεύθυνσις εἰς τὴν ὅλην πορείαν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Συμφώνως πρὸς αὐτὴν ἡ ἐσωτερικὴ παραγωγικὴ ἀνάπτυξις περιῆλθε εἰς ἧσσονα μοῖραν ἐναντι τῆς μείζονος ἱστορικῆς ἐπιδιώξεως: τῆς ἐθνικῆς ὁλοκληρώσεως. Καὶ ἡ μὲν ἐθνικὴ ὁλοκλήρωσις συνετελέσθη κατὰ τὸ μέγιστον μέρος. Ἀλλὰ αἱ πρὸς τοῦτο ἀπαιτηθεῖσαι θυσίαι ὑπῆρξαν βαρύταται καὶ ἀνεχαίτισαν ἀντιστοίχως τὴν ἐσωτερικὴν οἰκονομικὴν πρόοδον.

Συγχρόνως ἡ Ἑλλάς, διὰ τῆς διαμορφώσεως τῆς διεθνοῦς ἀγορᾶς τοῦ 19ου αἰῶνος, ἀπετέλεσε τμῆμα τοῦ γεωργικοῦ περιγύρου τῆς ἐκβιομηχανισμένης Δύσεως. Ὑπέστη κατὰ συνέπειαν εἰς τὸ ἀκέραιον τὰς συνεπείας ἐκ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀγορᾶς ταύτης, ἥτις, ὡς ἐσημειώθη προηγουμένως, ἐλειτούργησε κατὰ βάσιν ὑπὲρ τοῦ βιομηχανικοῦ ἐπικέντρου καὶ εἰς βάρος τοῦ γεωργικοῦ περιγύρου. Τὸν δὲ χαρακτῆρα τοῦτον τῆς ἀγροτικῆς χώρας ἡ Ἑλλὰς διετήρησε μέχρι σήμερον. Ἀπ' αὐτῆς τῆς πλευρᾶς ἡ παράτασις τῆς ὑπαναπτύξεως ὑπῆρξε συνάρτησις τῆς ἀδυναμίας ἐκβιομηχανίσεως τῆς χώρας.

Ἐξ ἄλλου ἡ μετὰ τὴν τομὴν τοῦ Σουὲζ σημειωθεῖσα αὔξησις τῆς ἐμπορικῆς καὶ ναυτιλιακῆς κινήσεως καὶ ἡ παράλληλος εἰσροὴ ξένων κεφαλαίων εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα μᾶλλον νὰ διευρύνῃ κατ' ἔκτασιν τὴν χρηματικὴν οἰκονομίαν ἐν τῇ χώρᾳ, παρὰ νὰ ἀναπτύξῃ κατὰ βάθος τὰς παραγωγικὰς δυνάμεις. Ἡ δραστηριότης τῶν ἀνερχομένων ἐμπορικῶν, τραπεζιτικῶν καὶ ἐφοπλιστικῶν κύκλων ἐξεδηλώθη κυρίως εἰς τὸν τομέα τῆς χρηματικῆς κερδοσκοπίας, χωρὶς νὰ ἐπεκταθῇ οὐσιωδῶς εἰς ἔργα παραγωγικῶν ἐπενδύσεων. Ἐπίσης τὸ εἰσρεῦσαν ξένον κεφάλαιον ἀπέβλεψε περισσότερον νὰ ἐξαρτήσῃ τὴν χώραν εἰς τὰ ἅρματα τῶν ἀνταγωνιζομένων ἰμπεριαλιστικῶν δυνάμεων, ἀπ' ὅ,τι νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἀξιοποίησιν τῶν παραγωγικῶν της πόρων. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο, δαπανηθὲν κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος εἰς στρατιωτικοὺς σκοποὺς καὶ προκαλέσαν μίαν ὑπέρογκον δανειακὴν ἐπιβάρυνσιν, ὑπῆρξε βασικῶς ἀντιπαραγωγικόν.

Κινουμένη μεταξὺ τοῦ ἀσθενοῦς καὶ καθυστερημένου γεωργικοῦ της ὑποβάθρου καὶ τῆς Μεγάλης Ἰδέας, παρασυρομένη ἑκάστοτε ἀπὸ τὴν τρο-

χιὰν τοῦ διεθνοῦς ἰμπεριαλισμοῦ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον, ἡ Ἑλλὰς ἔσχε μίαν καὶ μοναδικὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀπαλλαγῇ ριζικῶς ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς ὑπαναπτύξεως καὶ νὰ ἀνέλθῃ ἀποτόμως εἰς ὑψηλοτέραν οἰκονομικὴν στάθμην. Ἡ εὐκαιρία αὕτη τῆς ἐδόθη μὲ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν. Διότι ἡ Ἑλλὰς «τῶν πέντε θαλασσῶν καὶ τῶν δύο ἠπείρων», ἐὰν εἶχε πραγματοποιηθῇ, ὄχι μόνον θὰ διέθετε εὐρέα γεωοικονομικὰ περιθώρια ἐσωτερικῆς ἀναπτύξεως, ἀλλὰ θὰ ἐξησφάλιζε μίαν δεσπόζουσαν θέσιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐντὸς τῆς Ἀνατολικομεσογειακῆς περιοχῆς. Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς χώρας, τροφοδοτουμένη καὶ ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν αὐτὸν συντελεστήν, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπακολουθήσῃ μὲ ἐπιταχυνόμενον ρυθμόν. Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ ὄχι μόνον ἔκαμε νὰ καταρρεύσῃ τὸ οἰκοδόμημα, ἀλλὰ συγχρόνως προεκάλεσε μίαν γενικωτέρας σημασίας γεωπολιτικὴν κρίσιν, περὶ τῶν συνεπειῶν τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ εὐρύτερον λόγος εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς μελέτης. Ἐνταῦθα ὀφείλει μόνον νὰ σημειωθῇ τοῦτο: ὅτι μετὰ τὸ 1922 ὁ κύκλος τῶν ἐξωτερικῶν ἐθνικῶν περιπετειῶν οὐσιαστικῶς ἔκλεισε. Καὶ ἡ χώρα, μὲ ἐπιδεινωμένον τὸ δημογραφικόν της πρόβλημα, λόγῳ τῆς εἰσροῆς τῶν προσφύγων, εὑρέθη ὑποχρεωμένη -- διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν μακραίωνα ἱστορίαν της—νὰ συγκεντρώσῃ ὅλας τὰς δυνάμεις της εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν οἰκονομικήν της ἀνάπτυξιν ἐπὶ αὐτῆς καὶ μόνον τῆς βάσεως.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς νέας ταύτης πορείας, ἥτις διήκει ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς μεσοπολεμικῆς περιόδου μέχρι σήμερον, ὀφείλει νὰ κριθῇ ἐν συναρτήσει πρὸς τὰς ἐξῆς κυρίως σειρὰς ἐπιδιώξεων αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον εἶδον τὸ φῶς.

Ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν καὶ ἡ μᾶλλον σημαντικὴ ὑπῆρξε ἡ ἀγροτικὴ διανομὴ καὶ ἀποκατάστασις. Αὕτη ἀπετέλεσε ἓν πελώριον βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἡ νέα κατηγορία τῶν μικροϊδιοκτητῶν χωρικῶν, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη καὶ ἀπετέλεσε τὸν κυριαρχοῦντα τύπον ἀγροτικῆς ἐπιχειρήσεως, ἐξησφάλισε μίαν πολὺ πλέον παραγωγικὴν μορφὴν ἐκμεταλλεύσεως τῆς γῆς. Ἔγινε δὲ οὕτω δυνατὸν νὰ ἀφομοιωθῇ παραγωγικῶς καὶ μέγα μέρος τοῦ προσθέτου προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ. Εἰς συνολικὴν ἐκτίμησιν ἐν τούτοις καὶ ἡ νέα ἀγροτικὴ οἰκονομία ὑπεχρεώθη νὰ ἐνταχθῇ εἰς τὸ ὅλον σύστημα τῆς ὑπαναπτύκνου καὶ κατὰ μέγα μέρος παθογενοῦς ἐθνικῆς οἰκονομίας, καὶ δὲν ἠδυνήθη οὕτω νὰ ἐξελιχθῇ εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ λυτρώσῃ, τοὐλάχιστον τὴν ὕπαιθρον, ἀπὸ τὸ καθεστὼς τῆς ὑπαναπτύξεως.

Ἡ ἐκβιομηχάνισις ἡ ὁποία ἐπίσης ἐπεχειρήθη μεσοπολεμικῶς ὑπῆρξε βαθύτατα παθογενής. Στηριχθεῖσα εἰς μίαν ὑπέρογκον δασμολογικὴν προστασίαν ἀπεδείχθη ἀνίκανος νὰ ἐξελιχθῇ πρὸς τὸν τύπον τῆς μεγάλης ἐκσυγχρονισμένης βιομηχανίας. Κατὰ συνέπειαν ὄχι μόνον δὲν συνετέλεσε εἰς τὴν ἄρσιν τῆς ὑπαναπτύξεως, ἀλλ' ἀντιθέτως προσέφερε μίαν ἀκόμη πλευρὰν

αναπτύξεως, αἱ δυσμενεῖς συνέπειαι τῆς ὁποίας ὑπῆρξαν σημαντικαὶ ἐπὶ ς συνολικῆς λειτουργίας τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας.

Ἡ μεταπολεμικὴ ἐξέλιξις τῆς Ἑλλάδος εἰδικώτερον ἐμφανίζεται, ον ἀφορᾷ τὴν δυναμικὴν τῆς ἀναπτύξεώς της, κατ' ἐξοχὴν δυσμενής. Ἡ ιχειρηθεῖσα ἀνασυγκρότησις περιωρίσθη ἁπλῶς, εἰς τὰς γενικάς της γραμ-ίς, νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰς ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς καταστροφάς, ωρὶς νὰ προκαλέσῃ μίαν ριζικὴν μεταβολὴν εἰς τὴν παραγωγικὴν διάρθρω-ν τῆς χώρας. Κατ' οὐσίαν ἐξησφαλίσθη οὕτω ἡ ἀναπαραγωγὴ τοῦ μεσοπο-μικοῦ τύπου τῆς ὑπαναπτύξεως. Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι τὰ διὰ τὴν νασυγκρότησιν εἰσρεύσαντα ἀμερικανικὰ κεφάλαια — εἰς σημαντικὸν ὄγκον αἱ δὴ ἄνευ δανειακῆς ἐπιβαρύνσεως — ὑπολογίζεται ὅτι μόλις κατὰ ποσο-τὸν 5 % ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ παραγωγικὰς ἐπενδύσεις.

Ἀσφαλῶς, ἐν σχέσει πρὸς τὸ τέλος τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου δύναται ἀ διαπιστωθῇ. ὡρισμένη αὔξησις τοῦ μέσου ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ὡς καὶ ντίστοιχοι βελτιώσεις εἰς πολλοὺς τομεῖς τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Ἀπὸ γε-ικωτέρας ἐν τούτοις ἱστορικῆς σκοπιᾶς — ἐν σχέσει πάντοτε πρὸς τὴν μα-ροδυναμικὴν τῆς ἀναπτύξεως — ἡ ἐν λόγῳ ἐξέλιξις ὀφείλει νὰ σταθμισθῇ ατὰ λόγον τῶν ἐπιτευγμάτων τῶν ἄλλων χωρῶν καὶ τῆς ἐν γένει δυναμικῆς τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας. Ἀπ' αὐτῆς τῆς πλευρᾶς — ἥτις εἶναι καὶ ἡ μόνη, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, κρίσιμος — ἡ ἑλληνικὴ ὑπανάπτυξις ἔχει οὐσιαστικῶς ἐπιδεινωθῇ. Ἐν σχέσει πρὸς τὸ μᾶλλον θεμελιῶδες κριτήριον ἀναπτύξεως, τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα, ἡ συγκριτικὴ κατάστασις διαφόρων χωρῶν ἐν παρα-βολῇ πρὸς τὸ τέλος τῆς μεσοπολεμικῆς περιόδου, ἐμφανίζεται ὡς ἑξῆς :

ΠΙΝΑΞ I

Ἐξέλιξις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος κατὰ χώρας (κατὰ κάτοικον).

Χῶραι	*Εἰς $ Η.Π.Α. ἀγοραστικῆς ἀξίας 1955*		*Αὔξησις %*
	1939	*1955*	
Η.Π.Α.	870	1.968	127
Μ. Βρετανία	759	835	10
Ἑλβετία	712	1.082	52
Σουηδία	698	1.082	55
Καναδᾶς	622	1.334	91
Ὁλλανδία	541	571	6
Δανία	541	748	38
Γαλλία	453	810	79
Νορβηγία	446	780	74
Βέλγιον	418	836	100

Ἰρλανδία	397	420	6
Αὐστρία	265	435	64
Ἰταλία	224	315	39
Ἑλλὰς	201	228	13
Γιουγκοσλαβία	154	206	24
Ἰαπωνία	149	212	42

Πηγαί: Διὰ τὸ 1939 στοιχεῖα ἐπεξεργασθέντα ἀπὸ τὸν Buchanan and Ellis, Approaches to Economic Development, 1955.
Δια τὸ 1955 στοιχεῖα ἐπεξεργασθέντα ἀπὸ τὸ Statistical Yearbook τῶν Ἡν. Ἐθνῶν 1957.

Τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἶναι κατὰ προσέγγισιν μόνον ἀκριβῆ (λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ ὑπολογισμοῦ καὶ τῆς προελεύσεώς των ἀπὸ χωριστὴν πηγήν). Καὶ μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν ὅμως αὐτὴν δὲν παύει ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξις τῆς χώρας μας, ἀπὸ ἀπόψεως ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, νὰ ἐμφανίζῃ μίαν τρομακτικὴν καθυστέρησιν ἐν παραβολῇ πρὸς τὰς πλείστας ἄλλας χώρας τοῦ πίνακος. Πράγματι ὁ ρυθμὸς αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τῆς Ἑλλάδος εἶναι τρεῖς ἕως δέκα φορὰς βραδύτερος, ἀπὸ ὅ,τι εἰς τὰς ἐν λόγῳ χώρας. Αἱ δὲ ἐξαιρέσεις αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται εἰς τὰς περιπτώσεις ἰδίᾳ τῆς Μ. Βρετανίας καὶ τῆς Ὁλλανδίας, ἔνθα ὁ ρυθμὸς αὐξήσεως τοῦ εἰσοδήματος εἶναι μικρότερος καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ, δέον νὰ ἀποδοθοῦν εἰς εἰδικὸν λόγον, ἤτοι εἰς τὴν ὑπὸ τῶν χωρῶν τούτων αἰφνιδίαν ἀπώλειαν τεραστίου ἀποικιακοῦ περιγύρου, ὁ ὁποῖος συνέβαλε οὐσιωδῶς εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἐθνικοῦ των εἰσοδήματος. Γενικῶς κατὰ συνέπειαν ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῆς ἀνεπτυγμένης Βορειοατλαντικῆς ζώνης καὶ τῆς Ἑλλάδος ἀντὶ νὰ ἐλαττώνεται ἔχει ἔτι μᾶλλον αὐξηθῆ.

Ἡ ἰδία δυσμενὴς διὰ τὴν χώραν ἐξέλιξις μεταπολεμικῶς ἐμφαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν διαμόρφωσιν τῶν ἐπενδύσεων αἵτινες ἀποτελοῦν τὸν πλέον κρίσιμον συντελεστὴν ἀναπτύξεως.,

ΠΙΝΑΞ ΙΙ

Ἐπενδύσεις κατὰ χώρας (εἰς % ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος)

Α'. Χῶραι Ο.Ε.Ο.Σ. (καθαρὸν εἰσόδημα καὶ ἐπενδύσεις).	*1950*	*1951*	*1952*	*1953*	*1954*
Νορβηγία	20	17	19	21	22
Φινλανδία	22	21	24	20	21
Αὐστρία	13	16	14	13	15
Δ. Γερμανία	14	14	13	14	15
Δανία	12	13	11	13	13
Ὁλλανδία	11	10	11	11	13

Ἰταλία	11	11	12	12	12
Σουηδία	10	9	9	10	11
Ἑλλὰς	15	10	9	8	10
Γαλλία	7	8	7	7	8
Βέλγιον	8	6	6	6	6
Μ. Βρετανία	5	5	5	6	6
Β'. Χῶραι Ἀνατ. Μπλὸκ (ἀκαθάριστον εἰσόδημα καὶ ἐπενδύσεις).					
Βουλγαρία	21	19	22	27	27
Τσεχοσλοβακία	26	26	24	23	22
Οὐγγαρία	21	23	27	28	—
Πολωνία	23	26	28	28	29
Ρουμανία	21	19	24	27	17

Πηγή: Étude sur la situation économique de l'Europe τῶν Ἡν. Ἐθνῶν, 1956.

Προκύπτει ἐντεῦθεν ὅτι τὸ ὕψος τῶν ἐπενδύσεων κατὰ ποσοστὸν ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἶναι εἰς τὰς περισσοτέρας δυτικοευρωπαϊκὰς χώρας οὐσιωδῶς ὑψηλότερον, ἀπ' ὅ,τι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ δὲ διαφορὰ αὐτὴ συνιστᾷ διὰ τὴν χώραν μας ἕνα ἀρνητικὸν συντελεστήν, μεγαλυτέρας ἐντάσεως καὶ ἀπ' ὅ,τι ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, διότι μία ὑπανάπτυκτος χώρα ἔχει πολὺ περισσότερον ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην ἐπενδύσεων διὰ τὴν ἀνάπτυξίν της καὶ κατὰ συνέπειαν τὸ ποσοστὸν τῆς ἐπενδύσεως ὀφείλει νὰ εἶναι εἰς αὐτὴν κατ' ἀρχὴν ὑψηλότερον. Ἐξ ἄλλου ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἄλλας ἀνατολικοευρωπαϊκὰς χώρας ἡ ἑλληνικὴ ἐξέλιξις ἀπὸ ἀπόψεως συντελεστοῦ ἐπενδύσεων εἶναι ἀκόμη περισσότερον βραδεῖα. Βεβαίως τὸ ὑψηλὸν ποσοστὸν ἐπενδύσεως εἰς τὰς χώρας τοῦ ἀνατολικοῦ μπλὸκ ἐπετεύχθη, ὡς ἤδη ἐσημειώθη, διὰ μιᾶς ἰσχυρᾶς συμπιέσεως τῆς λαϊκῆς καταναλώσεως. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀνατρέπει τὸ τελικὸν οἰκονομικὸν ἀποτέλεσμα.

Τέλος μία περισσότερον ἀναλυτικὴ σύγκρισις στοιχείων ἀναπτύξεως δύναται νὰ γίνῃ πρὸς τὰς δύο βαλκανικὰς χώρας, αἵτινες εὑρίσκονται ἔξω τοῦ Ἀνατολικοῦ Μπλόκ. Πράγματι ἐκ τοῦ κατωτέρω παρεχομένου πίνακος προκύπτει ὅτι, ἐξαιρουμένου τοῦ τσιμέντου (τοῦ ὁποίου ἡ μείζων αὔξησις εἰς τὴν Ἑλλάδα ὀφείλεται εἰς εἰδικὸν λόγον ἀμφιβόλου ἀξίας: τὸν οἰκοδομικὸν ὀργασμὸν τῶν Ἀθηνῶν), ἡ σύγκρισις δι' ὅλα τὰ λοιπὰ στοιχεῖα-κριτήρια τοῦ πίνακος εἶναι ἀπολύτως δυσμενὴς διὰ τὴν χώραν μας. Ἄλλωστε εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν περιπτώσεων τὰ ποσοστὰ αὐξήσεως δὲν εἶναι ἁπλῶς ἀνώτερα εἰς τὰς δύο γειτονικὰς χώρας, ἀλλὰ ἰσχυρῶς πολλαπλάσια. Εἰδικώτερον συντριπτικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐμφαίνεται ἡ συγκριτικὴ ἐξέλιξις ὅσον ἀφορᾷ τὰ μᾶλλον κρίσιμα στοιχεῖα: τὴν κατανάλωσιν ἐνεργείας, χάλυβος καὶ βιομηχανικοῦ βάμβακος, διὰ τῶν ὁποίων ἐμφαίνεται ὁ ρυθμὸς τῆς ἐκβιομηχανίσεως.

ΠΙΝΑΞ ΙΙΙ

Συγκριτική ἐξέλιξις Ἑλλάδος, Γιουγκοσλαβίας, Τουρκίας

		Ἑλλὰς	Γιουγκο-σλαβία	Τουρκία
Κατανάλωσις ἐνεργ. (ἰσο-	1937	1.296	2.789	2.180
δύναμα ἄνθρακος χιλ. τ.)	1955	2.602	8.321	7.567
	αὔξ. %	*101*	*180*	*195*
Παραγωγὴ. ἠλεκτρ. ἐνερ-	1938	271	1.090	196
γείας (ἐκ. κιλοβατῶραι)	1954	1.066	3.440	980
	αὔξ. %	*293*	*216*	*394*
Κατανάλωσις χάλυβ.	1934/38	170	261	164
(χιλ. τόν.)	1955	212	897	464
	αὔξ. %	*25*	*243*	*183*
Παραγωγὴ τσιμέντου	1938	308	712	287
(χιλ. τόν.)	1955	1.136	1.567	816
	αὔξ. %	*268*	*119*	*183*
Κατανάλωσις κασσιτέρου	1938	254	356	637
(τόννοι)	1955	210	510	810
	αὔξ. %	*-13*	*43*	*25*
Βιομηχανικὴ κατανάλωσις	1934/38	20.8	19.3	21.0
βάμβακος (χιλ. τόν.)	1938/39	22.8	39.0	92.1
	αὔξ. %	*10*	*102*	*336*
Ἐμπορικὸς στόλος	1938	1.889	386	221
(χιλ. τόν. γκρὸς)	1955	1.245	306	532
	αὔξ. %	*-34*	*-21*	*144*
Σιδηρόδρομοι, χιλιομετρικοὶ	1938	603	2.176	1.186
ἐπιβάται (ἑκατομ.)	1955	874	7.432	3.963
	αὔξ. %	*43*	*241*	*234*
Αὐτοκίνητα ἐμπορικῆς	1938	8.6	4.8	4.9
χρήσεως (χιλιάδες)	1954	25.6	22.4	36.9
	αὐξ. %	*197*	*362*	*489*
Τηλέφωνα ἐν χρήσει	1938	45.1	53.8	20.1
(χιλιάδες)	1955	121.6	160.6	145.4
	αὔξ. %	*125*	*143*	*623*

Πηγή: Statistical Yearbook τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν 1956/1957.

Γενικῶς δέον νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἡ Γιουγκοσλαβία ἔχει ἤδη σαφῶς ὑπερφαλλαγγίσει τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν ἀνάπτυξίν της· ἡ δὲ Τουρκία ἐμείωσε οὐ-

σιωδῶς, ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς μεσοπολεμικῆς περιόδου μέχρι σήμερον, τὴν ἀπόστασιν ἡ ὁποία τὴν ἐχώριζε ἀπὸ ἡμᾶς.

Ἡ χώρα μας φαίνεται οὕτως, ὅτι ἐξελίσσεται διαρκῶς περισσότερον πρὸς τὸν τύπον μιᾶς στατικῆς ὑπαναπτύξεως. Εἰς τὰ πλαίσια ταύτης τὸ πρόβλημα τῆς ἀναπτύξεως ἐπιτακτικῶς τεθειμένου ἀπὸ τοῦ 1922 καὶ ἐντεῦθεν παραμένει εἰσέτι ἄλυτον. Ἐντεῦθεν ἔχει προκύψει καὶ συντηρεῖται μία γενικωτέρας σημασίας κρίσις τῆς μεταπολεμικῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Αὕτη δὲν εἶναι ἁπλῶς συγκυριακή· εἶναι κρίσις ὀργανικὴ τοῦ συνόλου τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας τῆς χώρας.

Ἡ τοιαύτη κατάστασις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ τυχαία. Εἶναι τὸ ἀναγκαστικὸν προϊὸν ἑνὸς συστήματος οἰκονομικῶν σχέσεων, αἱ ὁποῖαι διαμορφώνουν τὴν εἰδικὴν μορφολογίαν τῆς ἑλληνικῆς ὑπαναπτύξεως καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας σχέσεις ἡ χώρα δὲν κατορθώνει ἀκόμη νὰ λυτρωθῇ.

Ἡ στάθμη τῆς συγχρόνου ὑπαναπτύξεως τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ὀφείλει νὰ κριθῇ ἐν παραβολῇ ἀφ' ἑνὸς πρὸς τὰς ἀνεπτυγμένας χώρας καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὰς χώρας αἱ ὁποῖαι κατὰ βάσιν εὑρίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ὑπαναπτύξεως μὲ τὴν Ἑλλάδα. Βασικῶς ἡ Ἑλλὰς ἀνήκει εἰς τὰς χώρας τῆς ἥσσονος ὑπαναπτύξεως μὲ μέσον ἐθνικὸν εἰσόδημα τῆς τάξεως τῶν 200–300. Ἡ ἀπόστασις ἡ ὁποία τὴν χωρίζει ἀπὸ τὴν ἀνεπτυγμένην Δύσιν ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος:

ΠΙΝΑΞ IV

Στάθμη οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως κατὰ Χώρας (1956)

	Κατανάλωσις ἐνεργείας κατὰ κάτοικον (τον.)	*Κατανάλωσις χάλυβος κατὰ κάτοικον (κιλὰ)*	*Τρακτὲρ κατὰ χιλ. καλλιέργεια ἑκτάρια*	*Αὐτοκιν. κατὰ χιλιάδας κατοίκους*	*Τηλέφωνα κατὰ χιλιάδας κατοίκους*
Κόσμος.....	1,35			45 [1]	52
Η.Π.Α..... 2.041	8,58	600		385	361
Σουηδία..... 1.152	4,59	385	24	105	315
Ἑλβετία..... 1.146	3,18	263	23	71	179
Φινλανδία.... 921	1,89	172	13	36	198
Μ. Βρετανία.. 890	5,03	380	34	102	199
Νορβηγία.... 881	5,66	282	29	66	177
Γαλλία..... 858	2,68	276	9	122	173
Βέλγιον..... 836	4,34	296	14	64	102

[1] Ἄνευ τῶν χωρῶν τοῦ Ρωσσοκινεζικοῦ συστήματος.

Δανία.....	790	2,62	182	18	79	206
Δ. Γερμανία..	700	3,60	417	26	72	70
Ὁλλανδία....	661	5,66	282	18	48	119
Αὐστρία.....	460	2,43	205	10	36	79
Ἰταλία.....	333	1,12	120	5	34	44
Ἑλλὰς.....	258	0,36	28	0,9	6	17

Πηγή : Statisteal Year book τῶν Ἡνωμ. Ἐθνῶν, 1957.

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου ἐξάγεται ὄχι μόνον ὅτι ἡ χώρα μας πραγματοποιεῖ ἐθνικὸν εἰσόδημα 2-4 φορὲς μικρότερον τῶν λοιπῶν χωρῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ ὅτι κατὰ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα-κριτήρια ἀναπτύξεως τοῦ πίνακος ἡ στάθμη της εἶναι ἔτι χαμηλοτέρα. Οὕτω εἰς τὸ κύριον θέμα τῆς ἐνεργείας, ἡ ἑλληνικὴ κατανάλωσις εἶναι μικροτέρα τοῦ 1/4 τῆς μέσης παγκοσμίου τοιαύτης, ὡς πρὸς δὲ τὰ αὐτοκίνητα ἡ Ἑλλὰς διαθέτει ὀλιγώτερα ἀπὸ τὸ 1/6 τοῦ μέσου ὅρου τῶν ἔξω τῆς Ρωσοκινεζικῆς ζώνης χωρῶν. Γενικῶς δέον νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκεται ἀκόμη πολὺ χαμηλότερον ἀπὸ τὸν παγκόσμιον μέσον ὅρον ἀναπτύξεως. Ἐξ ἄλλου εἶναι ἄξιον προσοχῆς ὅτι ἡ μειονεκτικότης τῆς ἑλληνικῆς παραγωγῆς εἰς τὰ κεφάλαια ταῦτα, ἅτινα κατ' ἐξοχὴν χαρακτηρίζουν τὴν δυναμικὴν τῆς οἰκονομίας, εἶναι, ἐναντι τῆς Δύσεως, πολλαπλασίως μεγαλυτέρα, ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχον διαφορὰν τοῦ εἰσοδήματος. Τοῦτο μέχρι ἑνὸς σημείου καὶ διὰ τὰς ἀκραίας περιπτώσεις θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ φυσιολογικὸν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι αὐξανομένου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἡ δυναμικὴ τῆς οἰκονομίας αὐξάνει αὐτομάτως καὶ εἰς μεγαλύτερον βαθμόν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξήγησις αὕτη οὔτε ἀρκεῖ διὰ νὰ τακτοποιήσῃ τὴν ὑφισταμένην πράγματι τεραστίαν δυσαναλογίαν τῶν δύο αὐτῶν σκελῶν, οὔτε ἀκόμη δύναται νὰ ἰσχύσῃ ὡς παρηγορία κατὰ τὴν σύγκρισιν μὲ τὰς σχετικῶς ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένας χώρας τῆς Δύσεως, ἔναντι τῶν ὁποίων ἡ διαφορὰ τοῦ εἰσοδήματος εἶναι μετρία. Οὕτω ἡ Ἰταλία ἐνῷ ἔχει μέσον ἐθνικὸν εἰσόδημα μόνον κατὰ 50 % ἀνώτερον τοῦ ἑλληνικοῦ, καταναλίσκει (κατὰ μονάδα ὑπολογισμοῦ) τριπλασίαν ἐνέργειαν καὶ τετραπλάσιον χάλυβα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ διαθέτει ἑξαπλάσια τρακτέρ, ἑξαπλάσια αὐτοκίνητα καὶ τριπλάσια τηλέφωνα. Ἡ δὲ Αὐστρία μὲ μέσον εἰσόδημα κατὰ 80 % ἀνώτερον καταναλίσκει (πάντοτε κατὰ μονάδα ὑπολογισμοῦ) ἑπταπλασίαν ἐνέργειαν καὶ χάλυβα καὶ διαθέτει ἑνδεκαπλάσια τρακτέρ, ἑξαπλάσια αὐτοκίνητα καὶ τετραπλάσια τηλέφωνα. Ἐξάγεται ἐντεῦθεν ἀνενδοιάστως ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ὑπανάπτυξις εἶναι κατ' ἐξοχὴν καταναλωτικοῦ τύπου, κατάστασις ἡ ὁποία ἄλλωστε ἐξηγεῖ καὶ τὴν διαπιστωθεῖσαν στατικότητα τῆς ἑλληνικῆς ἐξελίξεως.

Ἐν σχέσει ἐξ ἄλλου πρὸς τὰς ἄλλας χώρας τῆς Νοτίου καὶ Ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν ἐπίσης εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν ἤσσονος ὑπαναπτύξεως, ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἐμφανίζεται ὡς ἑξῆς :

ΠΙΝΑΞ V

Παραγωγὴ ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας καὶ κατανάλωσις χάλυβος

Χῶραι	*Παραγωγὴ ἠλεκτρ. ἐνεργείας κατὰ 100 χιλ. κατοίκους (ἐκ. κιλοβατῶραι)*	*Κατανάλ. χάλυβος κατὰ κάτοικον (κιλὰ)*
Ἑλλὰς	20	28
Ἱσπανία	46	51
Πορτογαλλία	25	35
Πολωνία	70	168
Γιουγκοσλαβία	29	46
Ρουμανία	27	82
Βουλγαρία	32	44
Ἰσραὴλ	75	163
Λίβανος	171	100
Τουρκία	6	15

Πηγή: Statistical Year book τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου προκύπτει ὅτι καὶ ἐναντι τῶν χωρῶν αὐτῶν αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται περίπου εἰς τὴν αὐτὴν στάθμην μέσου εἰσοδήματος ἡ Ἑλλὰς καθυστερεῖ εἰς τρομακτικὸν βαθμὸν εἰς τὰ δύο πλέον κρίσιμα στοιχεῖα, τῆς δυναμικῆς τῆς οἰκονομίας, τὰ ὁποῖα ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ὁποῖα ἀναμφισβητήτως εἶναι ἡ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια καὶ ὁ χάλυψ—πλεονεκτοῦσα μόνον ἐναντι τῆς Τουρκίας. Ἐντεῦθεν ἀποκαλύπτεται καὶ πάλιν ὁ στατικὸς καταναλωτικὸς χαρακτὴρ τῆς ἑλληνικῆς ὑπαναπτύκτου οἰκονομίας. Κατ' οὐσίαν ἡ χώρα μας κατέχει, πρὸ τῆς Ἀλβανίας, τὴν τελευταίαν θέσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἐν Εὐρώπῃ, ὑπερφαλαγγιζομένη ἤδη καὶ ἀπὸ δύο χώρας τῆς Μέσης Ἀνατολῆς.

Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἑλληνικῆς ὑπαναπτύξεως εἶναι ἐκεῖνα ἅτινα κατὰ κανόνα ἀνευρίσκονται εἰς ὅλας τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας. Τινὰ ἐν τούτοις ἐξ αὐτῶν ἐμφανίζουν εἰς τὴν Ἑλλάδα μίαν ἰδιαιτέρως παθογενῆ διόγκωσιν καὶ καθιστοῦν ἀντιστοίχως ὀξυτέραν τὴν ἀποκληθεῖσαν ὀργανικὴν κρίσιν τῆς μεταπολεμικῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Κατὰ ταῦτα ἡ μορφολογία τῆς ἑλληνικῆς ὑπαναπτύξεως εἶναι ἀλληλένδετος μὲ τὴν παθογένειαν αὐτῆς.

Ὡς πᾶσα ὑπανάπτυκτος χώρα, διατηρεῖ ἡ Ἑλλὰς τὸν βασικῶς γεωργικόν της χαρακτῆρα. Πλέον τῶν 3/5 τοῦ πληθυσμοῦ διαβιοῖ εἰς τὴν ὕπαιθρον. Καὶ πλέον τῶν 3/4 τῶν ἑλληνικῶν ἐξαγωγῶν καλύπτονται ἀπὸ προϊόντα πρωτογενοῦς φυσικῆς παραγωγῆς—ἐνῷ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ὑπολοίπου 1/4 εἶναι ἀκατέργαστα μεταλλεύματα. Ἄλλωστε ἀπὸ γενικωτέρας παραγωγικῆς πλευρᾶς ὁ γεωργικὸς χαρακτὴρ τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας εἶναι ἀκόμη ἰσχυρότερος, ἀπ' ὅ,τι φαίνεται πληθυσμιακῶς. Διότι ἐκ τῶν ὑπολοίπων 2/5

τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ διαβιοῦντος εἰς τὰς πόλεις, μέγα μέρος προσφέρει ἠλαττωμένην ἢ καὶ μηδαμινὴν παραγωγικὴν συμβολήν.

Συγχρόνως ἡ γεωργικὴ αὐτὴ βάσις τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας εἶναι καὶ αὐτὴ ὑπανάπτυκτος. Ἡ ἐπικράτησις κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἐκτατικῆς καλλιεργείας, ὁ χαμηλὸς τεχνικὸς ἐξοπλισμὸς τῆς ὑπαίθρου καὶ περαιτέρω τὸ ὑψηλὸν παραγωγικὸν κόστος ἀποτελοῦν τὰ κλασσικὰ στοιχεῖα τῆς ὑπαναπτύξεως ταύτης. Ἐξ ἄλλου ἡ κατάστασις ἐπιδεινοῦται ἐκ τῆς στενότητος τῶν καλλιεργησίμων ἐδαφῶν· αὕτη ὁδηγεῖ εἰς μίαν μόνιμον ἀγροτικὴν ὑποαπασχόλησιν μεγίστης κλίμακος.

Ἀπὸ τῆς ἄλλης πλευρᾶς ἡ ὑπανάπτυξις ἐκδηλοῦται εἰς τὴν ἀστικὴν οἰκονομίαν. Τὸν ἄξονα ταύτης συνθέτουν ἡ μικρὰ συγκέντρωσις καὶ σώρευσις τοῦ κεφαλαίου, ἡ διασπορὰ τῶν μικρῶν ἐπιχειρήσεων, ὁ ἀνεπαρκὴς τεχνικός των ἐξοπλισμός, ἡ μικρὰ παραγωγικότης τῆς μισθωτικῆς ἐργασίας, ἡ ἐλαττωματικὴ καὶ ἐν πολλοῖς πρωτόγονος ὀργάνωσις τῆς ἐμπορευματικῆς ἀγορᾶς καὶ τὸ ὑψηλὸν παραγωγικὸν κόστος. Ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ὑπαναπτύκτου ἀστικῆς οἰκονομίας τὴν πλέον ἐπώδυνον κατηγορίαν συνιστᾷ ἀσφαλῶς ἡ βιομηχανία, ἡ ὁποία εἶναι κατὰ μεγαλύτερόν της τμῆμα ἀνεξέλικτος, δασμόβιος καὶ σαφῶς παρασιτικῆς μορφῆς.

Ἡ ὑπανάπτυξις αὕτη τῶν πλείστων ἀστικῶν ἐπιχειρήσεων ἐν τούτοις εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑφίσταται ὄχι διότι ἡ ἐμπορευματικὴ οἰκονομία εὑρίσκεται εἰς τὰ σπάργανα· ἀλλά, ἀντιθέτως, μολονότι αὕτη παρουσιάζει μίαν διεύρυσιν σχετικῶς μεγάλην διὰ μίαν ἀγροτικὴν καὶ ὑπανάπτυκτον χώραν. Ἡ συνάρτησις αὕτη : χαμηλῆς στάθμης—εὐρείας βάσεως τῆς ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας ἀποτελεῖ τὴν πλέον κρίσιμον ἰδιομορφίαν εἰς τὴν ὅλην διάρθρωσιν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ συγχρόνως τὴν ἀφετηρίαν διὰ τὴν διόγκωσιν τῆς κυρίας παθογενοῦς της πλευρᾶς. Ταύτην συνιστᾷ ὁ παρασιτισμός.

Τὰ παρασιτικὰ στοιχεῖα εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ὑφίστανται εἰς πλείστας σειρὰς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ἑξῆς :

α') Ὁ μεταπρατισμός. Οὗτος εἶναι εἰς τὴν Ἑλλάδα κατ' ἐξοχὴν ὑπερτροφικὸς καὶ ὁδηγεῖ εἰς μίαν ἄνευ προηγουμένου διόγκωσιν τῶν κερδῶν τῶν διαμέσων μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως.

β') Τὰ ἰδιωτικὰ μονοπώλια εἰς βασικὰς ἐπιχειρήσεις κοινῆς ὠφελείας (Οὔλεν, Κ.Τ.Ε.Λ.) ἢ εἰς κρισίμους παραγωγικοὺς κλάδους (Ἑταιρεία Λιπασμάτων). Τὰ μονοπώλια ταῦτα, κατὰ κανόνα ἀνεξέλεγκτα, πραγματοποιοῦν ὑπέρογκα ὑπερκέρδη, ἐνῷ συγχρόνως ἡ ποιότης τῶν παρ' αὐτῶν προσφερομένων εἰδῶν καὶ ὑπηρεσιῶν εἶναι κακή.

γ') Ἡ ἐξασφάλισις προνομίων ἄνευ παραγωγικοῦ τινος ἀντικρύσματος Αὕτη ἐκδηλοῦται κυρίως διὰ τῆς διαβρώσεως τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ ἀπὸ τὰ

συμφέροντα εὐνοουμένων προσώπων καὶ ὁμάδων διὰ μέσου κυρίως τῆς κομματικῆς συναλλαγῆς. Εἰδικὴ περίπτωσις εἶναι ἡ ἐξασφάλισις τραπεζιτικῶν πιστώσεων ὄχι βάσει ἀντικειμενικῶν οἰκονομικῶν κριτηρίων, ἀλλὰ ὑπὸ μορφὴν εὐνοίας.

δ') Ἡ τοκογλυφία. Αὕτη ἐκδηλοῦται εἰς μεγάλην κλίμακα, τόσον ὑπὸ συγκεκαλυμμένην μορφὴν ἀπὸ τὰ τραπεζιτικὰ ἱδρύματα, ὅσον καὶ εἰς τὴν μαύρην ἀγορὰν τοῦ χρήματος καὶ ἐξικνεῖται εἰς ἐπίπεδα, τὰ ὁποῖα εἰς καμμίαν ἄλλην περίοδον τῆς νεωτέρας ἱστορίας της δὲν ἐγνώρισε ἡ χώρα.

ε') Ἡ δασμολογικὴ προστασία τῆς βιομηχανίας. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου θὰ ἐπανέλθωμεν εἰς ἑπόμενον κεφάλαιον.

στ') Ὁ ὑπερεπαγγελματισμὸς τόσον διαφόρων βιοτεχνικῶν καὶ ἐμπορικῶν κατηγοριῶν, ὅσον καὶ κατηγοριῶν ἐπιστημόνων μὲ ἦσσονα παραγωγικὴν ἀποστολὴν καὶ μὲ ἀποκορύφωμα τοὺς δικηγόρους. Περαιτέρω συνέπεια τοῦ ὑπερεπαγγελματισμοῦ εἶναι ἡ ἔντονος ἐπαγγελματικὴ κάτοχύρωσις, ἡ ὁποία δημιουργεῖ καὶ νέας προνομίας εἰς τοὺς κόλπους ἑκάστης κοινωνικῆς κατηγορίας.

ζ') Τὰ τέλη ὑπὲρ τρίτων. Ταῦτα χορηγοῦνται χαριστικῶς ὑπὲρ ὡρισμένων ἐπαγγελματικῶν κατηγοριῶν καὶ ἐπιπίπτουν ἀναγκαστικῶς ἐπὶ τῆς γενικῆς καταναλώσεως.

η') Ἡ κρατικὴ καὶ τραπεζιτικὴ γραφειοκρατία. Αὕτη ἐμφανίζει μίαν παρασιτικὴν διόγκωσιν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ποσότητα καὶ τὴν ποιότητα τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας προσφέρει, καὶ ἀποκορυφοῦται μὲ τὴν προνομιακὴν ἐπαγγελματικὴν θέσιν τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνουν τὰ ἀνώτερα στρώματά της.

θ') Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἀβεβαία ὑπόστασις ἀστικῶν πληθυσμῶν ἐπιβιούντων συμπτωματικῶς.

Βεβαίως, φαινόμενα τοιούτου παρασιτισμοῦ ἀνευρίσκονται εἰς ὅλας τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας. Οὐδαμοῦ ὅμως ταῦτα ἔχουν προσλάβει τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ βάθος τὴν ὁποίαν ἐμφανίζουν μεταπολεμικῶς εἰς τὴν χώραν μας. Ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομία δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ὁριακὴ περίπτωσις παρασιτικῆς οἰκονομίας, ἡ δὲ κυριαρχία αὕτη τοῦ παρασιτισμοῦ βαρύνει καταθλιπτικῶς ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ ἐθνικοῦ βίου. Κοινωνιολογικὴν ἔκφρασιν τοῦ παρασιτισμοῦ τούτου προσφέρει ἡ ἑλληνικὴ πρωτεύουσα εἰς τὴν ὁποίαν συγκεντρώνονται τὰ πλεῖστα προνομιοῦχα στρώμματα καὶ ἡ μᾶζα τοῦ ἐπαγγελματικῶς ἀβεβαίου πληθυσμοῦ, ἐνῷ ἀπὸ τῆς ἄλλης πλευρᾶς ἡ βιομηχανικὴ παραγωγική της δυναμικὴ εἶναι ἀπιθάνως ἀσήμαντος ἐν σχέσει πρὸς τὸν πληθυσμόν της.

Ἡ διόγκωσις τοῦ παρασιτισμοῦ ἀποτελεῖ μίαν αὐτόχρημα τραγικὴν ἐκβήλωσιν τῆς ἑλληνικῆς ὑπαναπτύξεως. Μέγα μέρος τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἐπορροφᾶται διὰ τοῦ πολυσχιδοῦς παρασιτικοῦ μηχανισμοῦ, ἄνευ οἱουδήποτε παραγωγικοῦ ἀντικρύσματος. Ἐντεῦθεν ὁλόκληρος ἡ λειτουργία καὶ ἡ νοο-

τροπία τῆς ἑλληνικῆς ἀστικῆς οἰκονομίας καὶ κοινωνίας δηλητηριάζεται καὶ κατευθύνεται βασικῶς ὄχι πρὸς τὴν παραγωγήν, ἀλλὰ πρὸς τὴν κατανάλωσιν, Ἡ ἑλληνικὴ ὑπανάπτυξις εἶναι κατ' ἐξοχὴν καταναλωτικοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν, τὸ μεῖζον στοιχεῖον τῆς παθογενείας της. Σαφὴς στατιστικὴ ἔνδειξις τῆς καταστάσεως ταύτης προκύπτει ἐκ τοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς παραγράφου πίνακος, τοῦ ἀφορῶντος τὴν συγκριτικὴν κατὰ χώρας στάθμην ἀναπτύξεως. Πράγματι κατὰ λόγον τῆς στάθμης τοῦ μέσου ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τὰ περαιτέρω ἀναφερθέντα στοιχεῖα, τὰ ἐκφράζοντα τὴν δυναμικὴν τῆς οἰκονομίας, εὑρίσκονται εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον, ἀπ' ὅτι εἰς τὰς ἄλλας, ὑπαναπτύκτους χώρας τοῦ πίνακος (ἰδίᾳ ἡ κατανάλωσις ἐνεργείας καὶ χάλυβος). Ἑτέρα ἔνδειξις τῆς ἰδίας κατευθύνσεως εἶναι ἡ διαμόρφωσις τῶν ἐπενδύσεων, περὶ ὧν κατωτέρω.

Περαιτέρω ὁ παρασιτισμὸς οὗτος δημιουργεῖ μίαν πελωρίαν μορφὴν ἐπιβαρύνσεως ἐπὶ τῆς ὅλης παραγωγικῆς προσπαθείας τοῦ Ἔθνους. Ὁ μηχανισμὸς τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας λειτουργεῖ ὑπὸ ἓν δυσβάστακτον καθεστὼς «ψευδῶν ἐξόδων», ἅτινα συνιστοῦν ἕνα πρόσθετον καὶ σοβαρώτατον συντελεστὴν αὐξήσεως τοῦ παραγωγικοῦ κόστους. Γενικώτερον δὲ ὁ συντελεστὴς οὗτος ἐπενεργεῖ ἀρνητικῶς εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος Διότι οἱ πράγματι συμμετέχοντες κατὰ πλήρη ἀπασχόλησιν εἰς τὸν παραγωγικὸν σχηματισμὸν τοῦ εἰσοδήματος—καὶ ὄχι ἁπλῶς καὶ μόνον εἰς τὴν χρηματικὴν ρευστοποίησίν του—εἶναι ζήτημα ἂν ὑπερβαίνουν τὸ ἥμισυ τοῦ ἱκανοῦ πρὸς ἐργασίαν πληθυσμοῦ τῆς χώρας.

Ἡ ἀπορρόφησις μεγάλου τμήματος ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἀπὸ κατηγορίας μὴ παραγωγικὰς ὁδηγεῖ μέχρι παροξυσμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ πρόβλημα τῆς ἐπενδύσεως. Ἡ στενότης τῆς παραγωγικῆς ἀποταμιεύσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι μεγάλη, ὄχι μόνον διότι—ὡς εἰς πᾶσαν ὑπανάπτυκτον χώραν—τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα εἶναι μικρόν, ἀλλὰ καὶ διότι ἐπὶ πλέον τοῦτο διοχετεύεται κατὰ ἀσύνηθες ποσοστὸν καταναλωτικῶς. Ἐπὶ πλέον ἡ διάρθρωσις τῶν ἐπενδύσεων εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀντιπαραγωγικὴ μὲ κυριαρχοῦντα τύπον τὰς ἐπενδύσεις δι' ἀστικὰς οἰκοδομάς. Ἐκδηλοῦται οὕτω κατὰ ἕνα ἀκόμη τρόπον ὁ καταναλωτικὸς χαρακτὴρ τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Οὐσιαστικῶς ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος περιορίζεται οὕτω εἰς τὸν οἰκοδομικὸν «ὀργασμὸν» τῆς πρωτευούσης, ὅπου ἄλλωστε καὶ ἀποκορυφοῦται ὁ παρασιτισμός. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ κίνησις αὕτη εἶναι ἐστερημένη πάσης γενικωτέρας παραγωγικῆς προοπτικῆς διὰ τὸ Ἔθνος.

Ἡ ἐπικράτησις τοῦ τύπου τούτου τῆς παρασιτικῆς-κερδοσκοπικῆς-καταναλωτικῆς οἰκονομίας ὑπῆρξε συνάρτησις εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς διαμορφώσεως τῆς ἐμπορευματικῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν καπιταλιστικῶν σχέσεων. Ἡ Ἑλλὰς—ὡς ἄλλωστε ὅλαι σχεδὸν αἱ χῶραι τῆς ἧσσονος ὑπαναπτύξεως—ἔχει ἀπὸ καιροῦ εἰσέλθει εἰς τὸ ἐμπορευματικὸν-καπιταλιστικὸν στάδιον τῆς ἐξελίξεώς της

Ταύτην ἐθεμελίωσαν: ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἀστικῶν κέντρων, ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἐπιχειρήσεων καπιταλιστικῆς μορφῆς, ἡ αὔξησις τῶν κατηγοριῶν πληθυσμοῦ μὲ ἐξηρτημένην ἐργασίαν, ἡ σχεδὸν ὁλοσχερὴς διάλυσις τῆς αὐτάρκους οἰκιακῆς οἰκονομίας εἰς τὴν ὕπαιθρον καὶ τῶν τσιφλικικῶν σχέσεων ἐν αὐτῇ, τέλος ἡ ἐξάρτησις τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τῶν ἀγροτικῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ τὴν ἐμπορευματικὴν ἀγορὰν τῶν κέντρων καὶ κατὰ μέγα μέρος καὶ ἀπὸ τὴν διεθνῆ ἀγοράν.

Τὸ καθεστὼς τῶν πάσης μορφῆς προνομίων καὶ μονοπωλίων, ἅτινα συνδέτουν τὸν οἰκονομικὸν παρασιτισμόν, δὲν εἶναι εἰς τὴν Ἑλλάδα φεουδαρχικῆς-προκαπιταλιστικῆς μορφῆς. Ἀποτελοῦν ταῦτα παθογενεῖς ἐκδηλώσεις αὐτῆς ταύτης τῆς διαμορφώσεως τῆς ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας, προκυψάσας λόγῳ ἀκριβῶς τῆς ἐξελίξεως τῆς οἰκονομίας ταύτης ὑπὸ γενικὸν καὶ παρατεταμένον κλῖμα ὑπαναπτύξεως. Ἡ δὲ ἐν λόγῳ παθογένεια ὑφίσταται ἐν Ἑλλάδι εἰς ἰδιαιτέρως ἔντονον βαθμόν, λόγῳ τῆς ἰδιομόρφου πορείας, τὴν ὁποίαν ὁ ἑλληνικὸς καπιταλισμὸς ἔχει διαγράψει—ἀναπτυχθεὶς ὡς ἐσημειώθη ἀνωτέρω, περισσότερον κατὰ χρηματικὴν ἔκτασιν, παρὰ κατὰ παραγωγικὸν βάθος.

Ἡ γεωπολιτικὴ κρίσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ὁποία μεταγενεστέρως ἐμεσολάβησε, ἐπεδείνωσε τὴν κατάστασιν ταύτην. Κατὰ τὴν μέχρι τοῦ 1922 ἐποχὴν τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ὑπῆρξε ὁ κύριος φορεὺς τῆς ἀναπτυσσομένης ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας εἰς ὁλόκληρον τὴν ἀνατολικομεσογειακὴν ζώνην. Οὐσιαστικῶς ἡ ἑλληνικὴ ἀστικὴ τάξις ἠνδρώθη εἰς ὑπερεθνικὰ πλαίσια, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ ἐπλούτησε ἐκμεταλλευομένη τοὺς ἐγχωρίους ἀλλοεθνεῖς πληθυσμούς.

Ἐντεῦθεν προέκυψαν πρόσθετοι πηγαὶ εἰσοδήματος καὶ κεφαλαίων, ἅτινα κατὰ μέγα μέρος εἰσέρρεον ἑκάστοτε εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἐνισχύοντα τὴν πάντοτε ἀσθενῆ γεωοικονομίαν της καὶ ἐθνικήν της οἰκονομίαν. Συγχρόνως ὅμως ἐνισχύθη οὕτω εἰς τὸ ἔπακρον ὁ ἐπίσης ἔντονος μεταπρατικὸς καὶ κερδοσκοπικὸς χαρακτὴρ τοῦ δημιουργουμένου νεοελληνικοῦ καπιταλισμοῦ. Πράγματι τὸ περιωρισμένον τῆς ἐντατικῆς ἀξιοποιήσεως τοῦ κυρίως ἑλληνικοῦ χώρου, ὅπερ συνώδευσε σταθερῶς τὴν οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν τῆς χώρας κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ, δὲν ὠφείλετο μόνον εἰς τὴν ποσοτικὴν καὶ ποιοτικὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ κυρίως ἑλληνικοῦ ἐδάφους καὶ ὑπεδάφους. Προεκλήθη ἡ τάσις αὕτη ἐπιπροσθέτως ἀπὸ τὰς πολὺ εὐρυτέρας ἀνατολικομεσογειακὰς κερδοσκοπικὰς διεξόδους, αἱ ὁποῖαι ἀδιακόπως προσεφέροντο εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἐμπορικὸν καὶ ἐπιχειρηματικὸν «δαιμόνιον». Ἡ ὅλη κερδοσκοπικὴ καὶ περαιτέρω παρασιτικὴ ἰδιομορφία, τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς οἰκονομίας ἔχει εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν γεωπολιτικὰς ρίζας.

Ἡ καθιερωμένη αὕτη γεωπολιτικὴ βάσις, τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας μετὰ τὸ 1922 ἀνετράπη ριζικῶς. Κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ὁ ἑλληνισμὸς τῆς ἀνατολικομεσογειακῆς διασπορᾶς ἐξερριζώθη καὶ ὑπεχρεώθη νὰ ἀναζητήσῃ ἄσυλον

εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Συγχρόνως αἱ ἀγροτικαὶ κοινωνίαι τῶν ἄλλων ἀνατολικομεσογειακῶν λαῶν ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔδρα ἀνενόχλητον τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἤρχισαν νὰ ἀποκτοῦν τὴν ἰδίαν των ἐθνικὴν οἰκονομικὴν ὑπόστασιν. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἔπαυσε νὰ ἀποτελῇ τὸ κυριαρχοῦν στρῶμα εἰς τὰ εὐρύτερα ἀνατολικομεσογειακὰ πλαίσια. Ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία μετὰ τὸ 1922 ἀπετέλεσε ἁπλῶς καὶ μόνον μίαν ἐπιπλέον ἐθνικὴν κοινωνίαν τῆς περιοχῆς αὐτῆς, μέσης οἰκονομικῆς ὑπαναπτύξεως καὶ μάλιστα, ὅπως διεπιστώθη, βραδυτέρας ἐξελίξεως ἀπὸ τὰς πλείστας οἰκονομίας τῶν ἄλλων βαλκανικῶν καὶ μεσογειακῶν λαῶν.

Ἐντεῦθεν ἡ παθογένεια καὶ ὁ παρασιτισμὸς τῆς ἑλληνικῆς ὑπαναπτύξεως ἐνετάθησαν εἰς δραματικὸν βαθμόν.

Πρῶτον, διότι ηὐξήθη ἀποτόμως ὁ σχετικὸς ὑπερπληθυσμὸς τῆς χώρας. Δεύτερον, διότι ἐστείρευσε κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ἡ ἐνίσχυσις τοῦ ὁμογενοῦς κεφαλαίου ἐξ Ἀνατολικομεσογειακῶν πηγῶν. Τρίτον, διότι ἡ ἤδη ἐπὶ εὐρυτέρας γεωοικονομικῆς βάσεως διηρθρωμένη μεταπρατικὴ οἰκονομία τοῦ Ἑλλαδικοῦ κέντρου, ἀπολέσασα ταῦτα, συνεκέντρωσε τοῦ λοιποῦ τὴν δραστηριότητά της εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας καὶ ἐνεφάνισε κατὰ συνέπειαν ἐπηυξημένον κατὰ μονάδα παρασιτισμόν. Καὶ τέλος διότι, ἡ κερδοσκοπικὴ καὶ ἀβεβαίας ἐπαγγελματικῆς ὑποστάσεως κοινωνικὴ σύνθεσις τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν μεγαλυτέρων ἀστικῶν κέντρων διωγκώθη τεχνητῶς διὰ τῆς προσθήκης τοῦ προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ, τὸν ὁποῖον εἰς μικρὸν τμῆμα μόνον ἠδυνήθη νὰ ἀπορροφήσῃ ἡ ὑπανάπτυκτος βιομηχανία.

Ἡ συνισταμένη τῆς ἐν λόγῳ μορφολογίας-παθογενείας τῆς ἑλληνικῆς ὑπαναπτύξεως ὁδηγεῖ ἀκριβῶς εἰς ὅ,τι ἔχει ἤδη στατιστικῶς διαπιστωθῇ : εἰς τὴν μειωμένην δυναμικὴν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως. Εἰς ταύτην κατ' ἀλληλουχίαν συμβάλλουν ἡ ἀδυναμία τοῦ γεωργικοῦ ὑποβάθρου, ἡ ἀντιοικονομικὴ ὑπόστασις τοῦ μεγαλυτέρου τμήματος τῆς βιομηχανίας, ἡ διόγκωσις τοῦ παρασιτισμοῦ, τὸ χαμηλὸν ἐθνικὸν εἰσόδημα, ὁ γενικῶς καταναλωτικὸς χαρακτὴρ τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θεμελιοῦται μία συνάρτησις μεταξὺ τῆς ἀποκληθείσης ὀργανικῆς κρίσεως τῆς μεταπολεμικῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ συστήματος τῶν καθιερωμένων οἰκονομικῶν σχέσεων, τῶν ὁποίων ἡ ἐνέργεια εἶναι βαθύτατα ἀντιοικονομική.

Εἶναι κατὰ συνέπειαν φανερὸν ὅτι ἡ ἄρσις τῆς οἰκονομικῆς ὑπαναπτύξεως τῆς χώρας καὶ ἡ ἐξασφάλισις μιᾶς σχετικῶς ταχείας πορείας πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν εἶναι ἀδύνατος ἐφ' ὅσον τὸ ἴδιον σύστημα σχέσεων θὰ ἐξακολουθῇ νὰ ἐπικρατῇ. Ἡ ἀνάπτυξις προϋποθέτει τὴν κατάλυσιν τῶν σχέσεων αὐτῶν καὶ ἐ συνεχείᾳ μίαν γενικωτέραν ἀναδιάρθρωσιν τοῦ παραγωγικοῦ ὑποβάθρου τῆ οἰκονομίας, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἀπαλλαγήν του ἀπὸ τὰ παθογενῆ κα παρασιτικὰ στοιχεῖα τοῦ οἰκονομικοῦ μηχανισμοῦ.

Εἰς τὰ πλαίσια αὐτῆς τῆς γενικῆς τοποθετήσεως τῆς ὑφισταμένης ἑλληνικῆς ὑπαναπτύξεως εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπισημανθοῦν περαιτέρω αἱ κυριώτεραι ἐπὶ μέρους κατηγορίαι οἰκονομικῆς δραστηριότητος διὰ τῶν ὁποίων ὀφείλει νὰ συντελεσθῇ ἡ ἀνάπτυξις τῆς Χώρας.

Τὸ ἀποκορύφωμα τῆς γενικῆς παθογενείας τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ὑφισταμένης ἀντινομίας πόλεως καὶ ὑπαίθρου, δι' ἣν ὀφείλει νὰ γίνῃ εἰδικὸς λόγος.

Ἡ ἀντινομία πόλεως καὶ ὑπαίθρου—πρωτογενοῦς καὶ δευτερογενοῦς παραγωγῆς—ἀποτελεῖ ἀποφασιστικὸν συντελεστὴν τῆς λειτουργίας καὶ τῆς ἐξελίξεως δεδομένης ἐθνικῆς οἰκονομίας. Εἰς τὰς νεωτέρας βιομηχανικὰς κοινωνίας τὴν ἀντινομίαν ταύτην καθορίζει κατὰ βάσιν ἡ ὑφισταμένη θεμελιώδης διαφορὰ εἰς τὸν παραγωγικὸν μηχανισμὸν τῆς βιομηχανίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς γεωργίας ἀφ' ἑτέρου. Εἰς τὴν βιομηχανικὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν ἰσχύει ὁ νόμος τῆς μείζονος ἀποδόσεως, τὴν ὁποίαν ἐξασφαλίζουν αἱ ἀπεριόριστοι δυνατότητες συγκεντρώσεως, σωρεύσεως καὶ τεχνικῶν ἐφαρμογῶν εἰς τὸν κλάδον αὐτόν. Ἀντιθέτως ἡ γεωργικὴ παραγωγή, λόγῳ τοῦ ὀργανικοῦ καὶ ὄχι μηχανικοῦ της χαρατῆρος, τελεῖ ὑπὸ τὸν νόμον τῆς ἡσσονος ἀποδόσεως τοῦ ἐδάφους. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι ἡ δυναμικὴ τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως εἶναι κατ' ἀρχὴν ἰσχυροτέρα τῆς ἀντιστοίχου δυναμικῆς τῆς γεωργίας. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀναπτυσσομένη βιομηχανία ἔχει πάντοτε ἀνάγκην ἑνὸς γεωργικοῦ ὑποβάθρου διὰ νὰ ρευστοποιήσῃ τὴν παραγωγικήν της διαδικασίαν εἰς τὴν ἀγοράν, ἡ ἀνισομερὴς αὕτη ἀνάπτυξις τῶν δύο κλάδων προσλαμβάνει ἕνα ἀντινομικὸν χαρακτῆρα. Διὰ τὴν σχετικὴν ἄρσιν τῆς ἐν λόγῳ ἀντινομίας ἡ βιομηχανικὴ δυναμικὴ κατευθύνεται ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν ἐκτατικὴν διεύρυνσιν τοῦ γεωργικοῦ της περιγύρου καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἐντατικὴν ἀξιοποίησιν αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἀνωτάτου δυνατοῦ ὁρίου. Καὶ αἱ δύο αὐταὶ ἐξελίξεις συνετελέσθησαν εἰς εὐρεῖαν κλίμακα ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας εἰς ὅλας τὰς βιομηχανικὰς χώρας. Ἀπόρροια αὐτῆς τῆς συναρτήσεως ὑπῆρξε ἀφ' ἑνὸς ἡ πρόσδεσις διὰ τῆς διεθνοῦς ἀγορᾶς τῶν ἐκτενῶν γεωργικῶν περιοχῶν τῆς Οἰκουμένης εἰς τὸ βιομηχανικὸν ἐπίκεντρον τῆς Δύσεως καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ λίαν ἐντατικὴ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἐδάφους εἰς αὐτὰς ταύτας τὰς Δυτικοευρωπαϊκὰς χώρας καὶ τὰς Η.Π.Α. Ἡ Σοβιετικὴ ἐξέλιξις ὑπῆρξεν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης ἀνάλογος : ἡ ἀξιοποίησις τῆς ἀπεράντου εὐρασιατικῆς ὑπαίθρου ὑπῆρξε ἀναπόδραστος ἀνάγκη διὰ τὴν ἐκβιομηχάνισιν τῆς χώρας, συντελεσθεῖσα ἀπὸ τοῦ πρώτου πενταετοῦς σχεδίου καὶ ἐφεξῆς ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς σοβιετικῆς βιομηχανίας.

Εἰς ὅλας τὰς χώρας ταύτας ἡ ἀνάγκη ἄρσεως τῆς ἀντινομίας πόλεως καὶ ὑπαίθρου—εἰς ὅσον βαθμὸν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξασφαλισθῇ τοῦτο εἰς ἐθνικὰ πλαίσια—ἐπλήθε διὰ τῆς ἐντατικῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐγχωρίου ἐδάφους, στηρι-

χθείσης εἰς ὑψηλὸν τεχνικὸν-κεφαλαιουχικὸν ἐξοπλισμὸν τὸν ὁποῖον παρεῖχε ἡ μὲ ἀκόμη ταχύτερον ρυθμὸν ἀναπτυσσομένη βιομηχανία. Οὕτω ἐξηγεῖται διατὶ λ.χ. ἡ μεταπολεμικὴ Δυτικὴ Γερμανία, χώρα ἐξόχως βιομηχανικὴ καὶ μὲ πυκνότητα πληθυσμοῦ 300 κατοίκων κατὰ τ. χλμ., μολονότι δὲν ἀπασχολεῖ εἰς τὴν γεωργίαν παρὰ μόνον τὸ 15 % τοῦ ἐργαζομένου πληθυσμοῦ της, καλύπτει ἐκ τῆς ἐγχωρίας παραγωγῆς της τὸ μέγιστον μέρος τῶν βασικῶν της εἰς γεωργικὰ προϊόντα ἀναγκῶν (τὰ 75 % τῶν σιτηρῶν, τὰ 84 % τοῦ κρέατος, τὰ 88 % τῆς ζαχχάρεως, τὰ 98 % τῶν γεωμήλων). Διὰ τὸν ἴδιον λόγον αἱ Η.Π.Α. εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἐξαγωγικὴ χώρα γεωργικῶν προϊόντων, μολονότι ἡ γεωργική της παραγωγὴ ἀντιπροσωπεύει μόλις τὰ 5 % τοῦ ἐθνικοῦ της εἰσοδήματος.

Ἡ ἀναφορὰ εἰς τὴν κλασσικὴν ταύτην συνάρτησιν βιομηχανίας—γεωργίας ἐπιτρέπει νὰ φανῇ ἀνάγλυφος ἡ ἑλληνικὴ περίπτωσις, ἤτις εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀντίστροφος. Εἰς τὴν χώραν μας ἡ ἀντινομία μεταξὺ πόλεως καὶ ὑπαίθρου δὲν προκύπτει ἀπὸ τὴν μείζονα δυναμικὴν τῆς βιομηχανίας, τὴν ὁποίαν ἀδυνατεῖ σχετικῶς νὰ παρακολουθήσῃ ἡ γεωργία. Τροφοδοτεῖται ἀντιθέτως ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν βιομηχανικῆς δυναμικῆς, ἕνεκα τῆς ὁποίας καθηλοῦται καὶ ἡ γεωργία εἰς χαμηλὴν στάθμην. Ἡ σχέσις πόλεως καὶ ὑπαίθρου εἶναι ἀντινομικὴ διότι ἡ ὑπανάπτυξις καὶ ὁ παρασιτικὸς μηχανισμὸς τῆς πόλεως ἀπορροφᾷ ἀντιοικονομικῶς ἐν μέγα τμῆμα τοῦ γεωργικοῦ εἰσοδήματος, διὰ τῆς ἀφαιμάξεως τοῦ ὁποίου περιορίζονται τὰ περιθώρια τῆς γεωργικῆς ἀναπτύξεως. Ἡ ἐν λόγῳ διαδικασία συντελεῖται κατὰ διαφόρους ἀλληλοσυμπληρουμένας μεθόδους διὰ τῶν ὁποίων ἀποκορυφοῦται ἡ ὅλη παθογένεια τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς οἰκονομίας.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς συνολικῆς λειτουργίας τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ἐν πρώτοις : ὡς ἤδη ἐτονίσθη, ἡ παραγωγικότης τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ εἶναι εἰς τὴν Ἑλλάδα οὐσιωδῶς μειωμένη. Ὅταν ἐν τούτοις ὁ πληθυσμὸς οὗτος κατορθώνῃ νὰ ἐπιβιοῖ καὶ ἐντὸς τῶν κόλπων του νὰ ἱκανοποιοῦνται ἐπαρκῶς αἱ πολυάριθμοι κατηγορίαι παρασιτισμοῦ, τοῦτο σημαίνει ὅτι εἰς τελευταῖον λογαριασμὸν ἡ ἐπίπτωσις συντελεῖται εἰς βάρος τοῦ κυρίου παραγωγικοῦ ὑποβάθρου τῆς οἰκονομίας, τὸ ὁποῖον ἐξακολουθεῖ νὰ συνιστᾷ ἡ γεωργία. Ὡς πρὸς τὰς εἰδικωτέρας κατηγορίας ἐκδηλώσεων διὰ τῶν ὁποίων πραγματοποιεῖται ἡ ἐν λόγῳ ἐπίπτωσις δύνανται νὰ παρατηρηθοῦν τὰ ἀκόλουθα :

Ὁ γεωργικὸς πληθυσμός, ἔχει ἐγκαταλείψει εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ συντριπτικὴν ἀναλογίαν τὸ καθεστὼς τῆς αὐτάρκους οἰκιακῆς οἰκονομίας καὶ εἶναι ἀγοραστὴς βιομηχανικῶν προϊόντων, τόσον διὰ τὰς καταναλωτικάς του ἀνάγκας, ὅσον καὶ διὰ τὴν παραγωγήν του (λιπάσματα, γεωργικαὶ μηχαναί, φάρμακα). Ὑφίσταται κατὰ συνέπειαν ὁ πληθυσμὸς οὗτος εἰς τὸ ἐκέραιον μίαν ἐπιβάρυνσιν ἐκ τῆς ὑψηλῆς δασμολογικῆς προστασίας τῆς βιομηχανίας Ἡ μέση αὕτη δασμολογικὴ προστασία ὑπολογίζεται εἰς τὰ 50 % τῶν τιμῶν

τῶν ἐγχωρίων βιομηχανικῶν προϊόντων. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ 1/3 τοῦ πραγματοποιουμένου ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἐκ μεταποιήσεως, καθ' ὃ μέρος ὑλοποιεῖται διὰ τῆς ἀγορᾶς βιομηχανικῶν προϊόντων ἀπὸ τὴν ὕπαιθρον, ἀποτελεῖ ἀφαίρεσιν γεωργικοῦ εἰσοδήματος ὑπὲρ τῆς βιομηχανίας.

Συγχρόνως ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς διοχετεύει τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν προϊόντων του εἰς τὰς πόλεις διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἐμπορευματικῆς ἀγορᾶς. Ἀλλὰ ὁ μηχανισμὸς οὗτος ἐξασφαλίζει τόσον ὑψηλὰ κέρδη διαμέσων, ὥστε τὸ χρηματικὸν εἰσόδημα τῆς ὑπαίθρου συμπιέζεται εἰς τὸ ἐλάχιστον δυνατὸν ὅριον καὶ τὸ ἐπιπλέον τμῆμα αὐτοῦ διοχετεύεται ἐπίσης εἰς τὰ ἀστικὰ κέντρα. Ἡ τύχη τῶν παραγωγῶν γεωργικῶν προϊόντων ἐξαγωγῆς δὲν εἶναι οὐσιωδῶς καλυτέρα. Ἡ ὅλη ὀργάνωσις τοῦ μεγαλεμπορίου εἶναι τοιαύτη—ἐντὸς τοῦ γενικοῦ κλίματος τῆς ἐμπορικῆς κερδοσκοπίας—ὥστε τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τῆς ἀξίας τῶν ἐν λόγῳ προϊόντων διαρρέει ἀπὸ τὴν ὕπαιθρον. Ἄλλωστε τὴν κατάστασιν ἐπιδεινώνει τόσον εἰς τὴν ἐσωτερικήν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἀγοράν ἡ μικρὰ ἀνάπτυξις εἰς τὴν Ἑλλάδα γεωργικῶν συνεταιρισμῶν.

Περαιτέρω ὅλα τὰ πολυσχιδῆ προνόμια εἰς ἄλλας ἐκδηλώσεις οἰκονομικῆς δραστηριότητος, τὰ τέλη ὑπὲρ τρίτων, αἱ ἐπαγγελματικαὶ κατοχυρώσεις, τὰ προνόμια τῆς γραφειοκρατίας ἰσχύουν ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ κοινωνικῶν κατηγοριῶν τῶν ἀστικῶν κέντρων. Ἀκόμη ἡ μεταχείρισις ἀπὸ μέρους τοῦ κράτους, σκοῦντος οἰκονομικὴν λειτουργίαν, εἶναι καταφανῶς ἄνισος εἰς βάρος τοῦ γροτικοῦ πληθυσμοῦ. Τοῦτο καταφαίνεται ἐν πρώτοις εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ημοσίων πηγῶν ἐπενδύσεων. Μεταπολεμικῶς διετέθησαν μέχρι τέλους τοῦ 956 διὰ τῆς Κ.Ε.Δ. καὶ τοῦ Ο.Χ.Ο.Α. 95 ἐκ. $ ἐξ ὧν μόνον 10,6 ἐκ. εἰς τὴν εωργίαν, εἴτε τὰ 11 %. Ἀνάλογος ἀνισότης ὑφίσταται εἰς πᾶσαν ἐκδήλωσιν ρατικῆς μερίμνης, εἰς τὴν παιδείαν, εἰς τρέχοντα δημόσια ἔργα, εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν, μὴ ἰσχύουσαν διὰ τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμούς κ.ο.κ.

Τὸ ἀποτέλεσμα ἀπὸ πλευρᾶς ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἶναι ὅτι ἡ κατονομή ου ἐμφανίζει τρομακτικὴν δυσαναλογίαν εἰς βάρος τῆς ἀγροτικῆς Ἑλλάδος Ἰράγματι ἐπὶ 73 δισεκατ. δρχ. ἀκαθαρίστου ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τὸ ἔτος 956, τὸ γεωργικὸν εἰσόδημα ἀνέρχεται μόλις εἰς 24 δισεκατ. δρχ. (Πηγή: Εθνικοὶ λ/σμοὶ τῆς Ἑλλάδος 1957). Οὕτω εἰς τὴν χρηματικὴν ὑλοποίησιν οῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἡ ὕπαιθρος συμμετέχει μόλις κατὰ τὸ 1/3.

Τὸ ποσοστὸν τοῦτο εἶναι ἐκτάκτως χαμηλόν. Ὄχι μόνον διότι ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς ἀνέρχεται εἰς τὰ 2/3 τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, λλὰ διότι ἐπὶ πλέον δὲν ὑφίσταται εἰς τὰ ἀστικὰ κέντρα ἀνεπτυγμένη βιομηχανία, πραγματοποιοῦσα ὑπεραξίαν εἰς μεγάλην κλίμακα. Τῷ ὄντι, λαμανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς μέσης δασμολογικῆς προστασίας τῆς βιομηχανίας κατὰ 50% καὶ τῶν ἀντιστοίχων ὑπερκερδῶν τῶν ἄλλων κατηγοριῶν παρασιασμοῦ κατὰ ὄχι μικρότερον βαθμὸν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἐκ τοῦ συνο-

λικῶς ρευστοποιουμένου μὴ ἀγροτικοῦ εἰσοδήματος ὑπὸ τὴν χρηματικήν του μορφὴν τοὐλάχιστον τὸ 1/4 ἀποτελεῖ ἀγροτικὸν εἰσόδημα ἰδιοποιούμενον ἀπὸ τὰ ἀστικὰ κέντρα. Ἐπὶ τῇ βάσει ἑνὸς τοιούτου ποσοστοῦ — ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὰ 16,5% τοῦ συνολικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος — προκύπτει ὅτι πλέον ἀπὸ τὸ 1/3 τοῦ εἰσοδήματος, ὅπερ οὐσιαστικῶς παράγει ἡ ἀγροτικὴ οἰκονομία τῆς Ἑλλάδος, διαρρέει ἐξ αὐτῆς εἰς τὰ ἀστικὰ κέντρα.

Ἐμπειρικῶς ἡ κατάστασις ἐπιβεβαιοῦται ἀπὸ τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονός, ὅτι τὸ ἐπίπεδον διαβιώσεως πολλῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν (ἰδίᾳ ὡρισμένων περιοχῶν, ὡς εἶναι ἡ Ἤπειρος, αἱ νῆσοι καὶ γενικῶς τὰ ὀρεινὰ διαμερίσματα) εἶναι οὐσιωδῶς κατώτερον ἀπὸ τὸ ἐπίπεδον διαβιώσεως καὶ τῶν πτωχοτέρων ἐργατικῶν πληθυσμῶν τῶν πόλεων. Τὸ ἰδανικὸν τῶν κατοίκων πολλῶν τοιούτων ἐγκαταλελειμμένων ἀγροτικῶν περιοχῶν εἶναι νὰ κατέλθουν εἰς τὰς πόλεις, διὰ νὰ ἐργασθοῦν ὡς ἀνειδίκευτοι ἐργάται. Ἐπίσης ἡ ἀπόστασις εἰς τὸν ὅλον τρόπον ζωῆς μεταξὺ τῶν εὐπορωτέρων στρωμάτων τῶν ἀστικῶν κέντρων, ἰδίᾳ τῆς πρωτευούσης, καὶ τῆς ὑπαίθρου ἐν γένει ἔχει φθάσει εἰς ἔκτασιν σκανδαλώδη, ἐντελῶς ἀπαράδεκτον διὰ εὐρωπαϊκὴν χώραν.

Ἡ ἀπομύζησις τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας ἀπὸ τὰ ἀστικὰ κέντρα ἔχει ἄμεσον ἀντίκτυπον εἰς τὴν κατανομὴν τῶν ἐπενδύσεων. Συγκριτικῶς πρὸς τὰς χώρας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἡ κατανομὴ αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς :

ΠΙΝΑΞ VI

Κατανομὴ ἐπενδύσεων κατὰ χώρας (1954)

Χῶραι	Ἐπενδύσεις εἰς ἐκ. $			Κατὰ κεφαλὴν ἀντιστ. πληθυσμοῦ		Ἀγροτικαὶ ἐπενδύσεις κατὰ κεφαλὴν % ἐπὶ ἀστικῶν
	Συνολικαὶ	ἀστικαὶ	ἀγροτικαὶ	ἀστικαὶ	ἀγροτικαὶ	
Σουηδία	1.702	1.605	97	321	44	14
Νορβηγία	1.007	911	98	414	82	20
Δανία	743	643	100	207	77	35
Μ. Βρετανία	7.000	6.620	280	144	56	39
Βέλγιον	1.200	1.160	40	155	31	20
Δ. Γερμανία	7.290	6.692	598	154	92	59
Γαλλία	7.198	6.356	742	225	49	21
Αὐστρία	719	627	92	128	44	35
Ἰταλία	3.648	3.137	511	108	27	25
Ἑλλὰς	247	227	20	71	4,6	6,5

Πηγή : Στοιχεῖα ἐπεξεργασθέντα ἀπὸ τὴν Etude sur la situation économique de l'Europe 1956 τῶν Ἡνωμ. Ἐθνῶν.

Τὸ ἐξαγόμενον τοῦ πίνακος εἶναι κυριολεκτικῶς καταπληκτικόν. Ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ Ἑλλὰς — πλὴν τοῦ γενικῶς χαμηλοῦ ποσοῦ ἐπενδύσεων τὰς ὁποίας πραγματοποιεῖ — κατανέμει ταύτας πρὸς τὴν γεωργίαν (κατὰ λόγον

τοῦ ἀντιστοίχου ἀγροτικοῦ της πληθυσμοῦ) εἰς βαθμὸν 2,½ ἕως 9 φορὰς μικρότερον ἀπ'ὅ,τι αἱ δυτικοευρωπαϊκαὶ χῶραι. Τοῦτο σημαίνει ὅτι, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν ἐπενδύσεων ἡ δυναμικὴ τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας εἶναι ἀναλογικῶς πολλαπλασίως μικροτέρα καὶ αὐτῆς τῆς λίαν ἀσθενοῦς δυναμικῆς τῆς ἀστικῆς της οἰκονομίας. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ μίαν καὶ μόνον δικαιολόγησιν: ἐὰν ἡ ἀφαίμαξις τοῦ ἀγροτικοῦ εἰσοδήματος καὶ ἡ οὐσιαστικὴ ἐκμηδένισις τῶν γεωργικῶν ἐπενδύσεων ἐλάμβανε χώραν ἐναντι μιᾶς ραγδαίας ἐκβιομηχανίσεως ἀπαιτούσης ἐπιτακτικῶς λίαν ὑψηλὰ ποσὰ ἐπενδυομένων κεφαλαίων. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι τοιοῦτόν τι δὲν συμβαίνει. Ἀντιθέτως ἡ σύνθλιψις τῶν γεωργικῶν ἐπενδύσεων ἔχει ὡς κύριον ἀντίκρυσμα τὰς ἀστικὰς ἐπενδύσεις δι' οἰκοδομάς, Οὐσιαστικῶς πᾶσα νέα πολυκατοικία, κτιζομένη εἰς τὰς Ἀθήνας ἀντιπροσωπεύει ἀρδευτικὰ ἔργα ἢ μηχανικὸν ἐξοπλισμὸν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ἅτινα ἔργα δὲν συντελοῦνται λόγῳ ἐλλείψεως κεφαλαίων.

Ἡ παθογένεια τῆς ἰδιομόρφου ταύτης ἀντινομίας μεταξὺ πόλεως καὶ ὑπαίθρου εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι προφανής. Ἡ ἐν. λόγῳ ἀντινομία ἀντὶ νὰ ὠθῇ τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν πρὸς τὰ ἄνω—ὡς εἰς τὴν κλασσικήν της μορφὴν διὰ τοῦ μείζονος συντελεστοῦ τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως — λειτουργεῖ ἀντιθέτως κατὰ τρόπον ἀποσυνθετικόν. Διότι τὸ διαρρέον εἰσόδημα ἀπὸ τὴν ὑπαιθρον εἰς τὴν πόλιν δὲν χρησιμοποιεῖται παραγωγικῶς· ἐνῷ συγχρόνως ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὴν πηγήν του, ὅπου καὶ κατὰ κύριον λόγον θὰ ἠδύνατο παραγωγικῶς νὰ ἀξιοποιηθῇ. Ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ζήτησις κεφαλαίων διὰ τὴν παραγωγικὴν ἀξιοποίησιν τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου — καὶ ἀντιστοίχως ὑψηλοτέρα ἡ ὁριακή των ἀπόδοσις — τόσον ἡ παθογενὴς αὐτὴ διάρθρωσις εἰς τὴν κατανομὴν τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῶν ἐπενδύσεων προσλαμβάνει ἕνα καταστροφικὸν χαρακτῆρα. Ἄλλωστε ἡ ἐμφανιζομένη συνήθως ὡς αὔξησις τῆς ἀστικῆς καταναλώσεως εἰς τὰ σχετικῶς πλέον εὔπορα στρώματα τῶν πόλεων ἀφορᾷ κυρίως βιομηχανικὰ εἴδη, ἅτινα δὲν παράγονται εἰς τὴν Ἑλλάδα (κλασσικὴ περίπτωσις: αὐτοκίνητα). Κατὰ συνέπειαν δὲν συντείνει οὐδὲ ἐπ' ἐλάχιστον εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐθνικῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν αὔξησιν τῶν εἰσαγωγῶν καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν ἐπιδείνωσιν τοῦ βασικῶς εὐπαθοῦς ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου τῆς χώρας.

Οὕτω ἡ διαιώνισις τῆς διαπιστωθείσης ἀντινομίας πόλεως καὶ ὑπαίθρου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀφ' ἑνὸς δίδει νέαν τροφὴν εἰς τὸν παρασιτισμὸν τῶν κέντρων, ἀφ' ἑτέρου δὲ γίνεται ἡ κυρία αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὕπαιθρος φθίνει. Αὐτὴ πλὴν τῆς ἀσθενοῦς γεωοικονομικῆς της βάσεως καὶ τῆς ἐκ τοῦ παρελθόντος ὑπαναπτύξεώς της, λύγίζει διότι ἐπὶ πλέον εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ καταβάλλῃ τὰ ἔξοδα συντηρήσεως καὶ χρηματοδοτήσεως τῆς ἀστικῆς οἰκονομίας. Προκύπτει τοιουτοτρόπως εἷς ἀκόμη φαῦλος κύκλος: Ὅσον ἡ ἀστικὴ οἰκονομία ἐξαντλεῖ τὴν ὑπαιθρον, τόσον περισσότερον στερεῖται ἀπὸ τὸ φυσιολογικὸν

της ὑπόβαθρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἠδύνατο νὰ στηρίξῃ τὴν παραγωγικήν της ἀνάπτυξιν. Καὶ ὅσον δὲν δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ ταύτην, τόσον περισσότερον γίνεται παρασιτικὴ καὶ συνεχίζει τὴν δρᾶσιν της διὰ τῆς ἀπομυζήσεως τῆς ὑπαίθρου. Ὁ ἴδιος φαῦλος κύκλος ὑφίσταται καὶ εἰς τὴν κίνησιν τοῦ πληθυσμοῦ. Ὅσον ἡ ὕπαιθρος φθίνει λόγῳ τῆς παρασιτικῆς δραστηριότητος τῶν ἀστικῶν κέντρων, τόσον συνεχίζεται ἡ ἔξοδος τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὰς πόλεις. Καὶ μὲ τὴν σειράν του τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ προσθέτου αὐτοῦ πληθυσμοῦ, μὴ δυνάμενον νὰ ἀπασχοληθῇ παραγωγικῶς, διογκώνει τὴν παρασιτικὴν ὑπόστασιν τῶν πόλεων καὶ καθιστᾷ ἀκόμη μεγαλυτέραν τὴν ἀπομύζησιν καὶ τὴν ἐξάντλησιν τῆς ὑπαίθρου.

Γενικώτερον προκαλεῖται ἐντεῦθεν μία διαρκῶς αὔξουσα ἀνισότης εἰσοδήματος μεταξὺ τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τῆς χώρας, ἡ ὁποία συνήθως δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, ὅταν ὑπολογίζεται μόνον ἡ μέση αὔξησις τοῦ εἰσοδήματος εἰς πανελλαδικὴν κλίμακα. Οὐσιαστικῶς ἡ αὔξησις αὕτη εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα εἰς τὴν περιοχὴν Διοικήσεως Πρωτευούσης, ἐνῷ ἀντιθέτως εἰς τὰ κατ' ἐξοχὴν πτωχὰ ὀρεινὰ καὶ νησιωτικὰ διαμερίσματα αὕτη, καταλήγει νὰ εἶναι ἀσήμαντος. Ἐντείνεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ δυσαναλογία οἰκονομικῆς στάθμης ἐντὸς αὐτῆς ταύτης τῆς χώρας, ἡ ὁποία καθ' ἑαυτὴν προκαλεῖ ἀνωμαλίαν εἰς τὴν ὅλην διάρθρωσιν καὶ λειτουργίαν τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Ἐνῷ ἐξ ἄλλου καὶ αὐτὴ ἡ σχετικῶς μεγαλυτέρα αὔξησις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἰς τὸ κέντρον, ἐπειδὴ εἶναι κατὰ βάσιν καταναλωτικοῦ καὶ ὄχι παραγωγικοῦ τύπου, εἶναι ἀπολύτως ἀνίκανος νὰ ἐπηρεάσῃ δευτερογενῶς πρὸς τὴν ἰδίαν κατεύθυνσιν τὴν ἐξηντλημένην οἰκονομίαν τῆς ἐπαρχίας.

Ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης προκύπτει καὶ ἡ κρίσις τῶν περισσοτέρων ἐπαρχιακῶν πόλεων τῆς χώρας. Τὰ κέντρα ταῦτα εὑρισκόμενα ἐντὸς μιᾶς οἰκονομικῶς λίαν ἀδυνάτου τοπικῆς των ἐνδοχώρας, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν ἐνδοχώραν ταύτην ὡς πλαίσιον οἰκονομικῆς των δραστηριότητος καὶ τὰ περιθώρια τῆς οἰκονομικῆς των ζωῆς περιορίζονται συνεχῶς. Ἐντεῦθεν καὶ τὰ σχετικῶς πλουσιώτερα στρώματα ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων μετακινοῦνται συνεχῶς καὶ ἐγκαθίστανται εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἡ δὲ αὔξησις τοῦ συνολικοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον συνετελέσθη εἰς δυσανάλογον βαθμὸν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἐνῷ ἀντιθέτως ὑπῆρξε λίαν περιωρισμένη ἰδίως εἰς τὰ προηγουμένως διαμορφωμένα ἐπαρχιακὰ κέντρα τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος, ὡς τοῦτο προκύπτει ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος.

ΠΙΝΑΞ IX

Συγκριτικὴ ἐξέλιξις ἑλληνικῶν ἀστικῶν κέντρων

	Χιλιάδες κάτοικοι			Αὔξησις %	
	1920	*1928*	*1951*	*1920/28*	*1928/51*
Ἀθῆναι — Πειραιεύς	453	802	1.378	77,0	71,8
Στερεὰ	40	53	69	32,5	30,2
Πελοπόννησος	108	133	170	23,3	32,8
Νῆσοι	89	115	105	29,2	– 8,7
Θεσσαλία	84	105	148	25,0	31,4
Ἤπειρος	36	39	56	8,3	43,5
Κρήτη	57	69	95	21,1	37,7
Σύνολον ἐπαρχιακῶν κέντρων	414	514	643	24,6	25,1

Πηγή: Γενικὴ ἀπογραφὴ τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς συνολικὴν ἐκτίμησιν ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομία δίδει τὴν εἰκόνα μιᾶς πυραμίδος εἰς τὴν ὁποίαν διαρκῶς ὑψοῦται ἡ κορυφὴ καὶ στενεύει ἡ βάσις. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ ἐξακολούθησις τῆς τάσεως αὐτῆς θὰ ὁδηγήσῃ μοιραίως εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῆς πυραμίδος, ἰσοδυναμοῦσαν πρὸς πραγματικὴν ἐθνικὴν αὐτοκτονίαν.